

LA FESTA NACIONAL MES ANTIGA D'EUROPA

Antoni Ignasi Alomar

ÍNDEX

1. Introducció
2. Participants a la Festa
3. Evolució del cerimonial
 - 3.1. Segle XIII
 - 3.2. Segles XIV - XV
 - 3.3. Segle XVI - XVII
4. Pèrdua de la sobirania
5. Degradació de la Festa
6. Pèrdua patrimonial de la Festa
7. Represa i parèntesi franquista
8. Epíleg
9. Bibliografia
10. Debat
11. Rèplica

1. Introducció

La festa de la Conquesta de Mallorca, com qualsevol altre símbol, en aquest cas nacional, té dues cares, un significat i un significat i, essent un símbol emprat durant segles, totes dues cares han anat evolucionant. Tot allò que té vida canvia. Els països canvien, perquè canvien tots els elements que els distingeixen: l'idioma, la gent, el territori, els símbols nacionals..., de fet, si no fos que els països tenen evolucions paral·leles, generalment sense arribar a aplegar-se i fondre's, i que per això mantenen la seva personalitat relativa en comparació amb els altres, podríem dubtar de la seva existència al llarg del temps i pensar que és una ficció. Però existeixen, com les famílies,

que es transmeten un patrimoni, genètic, cultural, econòmic, etc., encara que de tant en tant una generació pot oblidar la seva relació amb les anteriors i deslligar-se de la seva herència. I, de fet, un país és un conjunt de famílies relacionades, amb aportacions noves cada generació, però mantenint elements de les anteriors. I les famílies pertanyen a grups socials diferents i...

Per això, podem estudiar l'evolució durant els segles del significat de la festa de l'Estendard i la de la seva forma o significant. L'estudi de l'evolució del seu significat dins la consciència social és difícil, perquè l'hem de deduir d'algunes declaracions de diferents èpoques, més aviat de tipus ideològic, de vegades justificant alguns canvis introduïts en el cerimonial. Encara que el context social i polític de cada moment sigui l'aspecte més determinant. Qui ha insistit més en aquesta línia d'investigació ha estat l'historiador Antoni Quintana, originalment a partir de l'anàlisi de l'únic sermó de l'Estendard conservat des del segle XIII fins al XIX, document que, naturalment, ens informa de la postura eclesiàstica.

2. Participants a la Festa

Tan important com l'estudi del paper que ha representat la festa en la consciència social i en la seva reproducció o transformació a través de declaracions més o menys explícites sobre el significat de la festa, és l'estudi de les transformacions en el cerimonial, sobretot combinant-lo amb l'anàlisi del context històric i dels seus canvis. I aquest segon enfocament és el que seguiré.

La celebració ha tengut sempre tres protagonistes: el poder civil, el religiós i el poble assistent. Però entre els participants civils també cal fer distincions: per una banda la monarquia, present a l'illa o absentista, representada aleshores pel governador general o virrei, i per una altra la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca, representada pels jurats dels diferents estaments. Els Jurats de la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca tenien un protagonisme especial perquè la festa coincidia amb el canvi anual d'aquests, de manera que hi participaven els novells i els vells.

A més de les autoritats de la ciutat de Mallorca, en algunes èpoques hi hagué una representació de cada vila de la Part Forana, concretament dels gremis i dels jurats de les universitats foranes, fins i tot es va canviar la data d'elecció dels jurats de la Part Forana perquè poguessin assistir a la festa de la capital.

A banda d'aquestes institucions, també hi participaven els oficis o gremis, per la part civil, així com també els ordes religiosos i les parròquies, pel costat eclesiàstic.

Els canvis en el pes social relatiu dels diferents estaments es projectaven en la seva participació en la festa. I cadascun li donava un valor diferent segons les circumstàncies. Pensem, per exemple, en els anys del segle XIII, en vida encara de Jaume I, en els anys de la dinastia de Mallorca, en els de la reincorporació a la Corona d'Aragó, en el procés de recuperació del poder nobiliari, en l'expansionisme de l'imperialisme castellà, en la guerra de Successió i la postguerra, en els intents de formació de l'estat-nació espanyol, en la Renaixença, en les lluites entre absolutistes i liberals, en la guerra del 1936 i la postguerra i l'antimallorquinisme disfressat d'anticatalanisme, i en el règim autònic espanyol, amb competències de tercera categoria per a les Balears.

3. Evolució del cerimonial

Vegem, doncs, la història del significat de la festa i l'origen i significat dels canvis des del començament.

3.1. Segle XIII

La seva estructura bàsica ha estat de processó-desfilada amb l'estendard o bandera des de la Seu i la residència del governador general fins a la porta de la murada del costat del lloc per on entrà Jaume I, la Porta Pintada, per repetir-hi simbòlicament l'entrada a la ciutat en una cerimònia de presa de possessió civil i eclesiàstica.

Al principi degué ser una processó, a l'estil de les dels croats a Jerusalem, basada en la cerimònia religiosa del dia del Ram en què l'entrada de Jesús a Jerusalem representa l'entrada al Regne del Cel, amb els tres tocs amb la creu processional a les portes de l'església-Regne del Cel perquè s'obrin.

De tornada, la processó devia aturar-se a Sant Miquel, on devia commemorar-se amb una missa la celebració de la primera missa dins la ciutat. En temps de la dinastia mallorquina, a la capella de Santa Anna de l'Almudaina també se celebrava una missa solemne i es feien presents als convents i hospitals.

A aquest esquema, s'hi afegí un sermó fora de la murada abans de la cerimònia d'entrada. Com que el sermó va allargar la durada de la processó, degué ser aleshores que l'assistència a la missa a Sant Miquel es va substituir per l'assistència de les autoritats a l'elevació. Aquest sermó va esdevenir un instrument de socialització de la població mallorquina fonamental durant segles, una vertadera lliçó d'història dels

orígens del país, naturalment remarcant el protagonisme de l'aportació eclesial i la restauració del cristianisme, cosa fonamental a l'època.

3.2. Segles XIV - XV

Mort Jaume I, i cada vegada més mitificat, la dinastia de Mallorca degué contribuir a enaltir-lo encara més, com a font de la seva legitimitat. Desaparegut el rei fundador, el seu senyal en forma de bandera prengué més importància i degué ser en aquest moment que es va teatralitzar la seva entrada a la ciutat. La cerimònia es va basar en el costum militar de no inclinar les banderes, ni per passar pels portals, i l'estendard reial, doncs, es va hissar per dalt del portal, entre les torres, tant per treure'l, per la Porta de Sant Antoni, com per entrar-lo, per la Porta Pintada, i fins i tot per treure'l de la Casa dels Jurats i per tornar-l'hi entrar.

Pere el Cerimoniós en el moment de la usurpació de la corona a Jaume III va insistir simbòlicament en el seu caràcter de descendent de Jaume I. Com a tal presumpte «hereu», d'acord amb la importància que donava al cerimonial en la creació de la imatge pública de la monarquia i per tal d'assegurar el seu poder al regne de Mallorca, va donar encara més importància a la festa de la Conquesta. Per exemple, hi incorporà els «cavalls armats», és a dir, la cavalleria feudal existent a tota l'illa per a la seva defensa i que, des de Jaume I, depenia de la monarquia.

La militarització de la festa es completà amb la incorporació dels oficis a la desfilada, per torn, a canvi del privilegi d'organitzar el dia de la festa un concurs de tir de ballesta, subvencionat oficialment. Com que l'exèrcit balear era popular, amb la participació dels gremis i la celebració del concurs de tir es recordava al poble la seva responsabilitat en la defensa des del naixement del país.

Martí l'Humà va implicar més la monarquia en la celebració concedint el privilegi que el portaestendard pogués dur la cimera reial que havia creat Pere III. D'aquesta manera, el portaestendard esdevenia una representació del rei. Els jurats varen valorar tant aquesta concessió que esculpiren la cimera damunt l'escut de la institució que presidien en el banc des d'on assistien als actes públics i que els representava.

3.3. Segle XVI - XVII

En el segle XVI comencen els atacs turcs a les poblacions de les costes de les Balears i de l'imperialisme castellà de la monarquia al nostre autogovern a través del virrei. Aleshores el mite de Jaume I tornà prendre importància part damunt la dinastia els seus successors, com a fundador del regne i origen primer dels drets que la monarquia ja no respectava i com a vencedor dels musulmans.

Però les noves necessitats defensives varen fer que la cerimònia d'entrada a la ciutat ja no es pogués fer com a abans perquè s'havia hagut de construir una nova murada, deixant l'antiga com a mur interior, i la nova ja no tenia torres per hissar la bandera. La conseqüència de tot plegat va ser que la bandera deixà de passejar-se i tot el temps de la processó i del sermó a la Seu quedà plantada al mig de la plaça de Cort, davant la Casa dels Jurats o de la Juraria, amb una escorta militar mallorquina.

També va venir l'època dels conflictes entre institucions per motius de protocol, com a reacció compensatòria contra la pèrdua de poder per mor de les intromissions del virrei, igual com s'esdevenia contemporàniament a Barcelona, per exemple. Aleshores, l'Església va poder augmentar el seu protagonisme passant a fer el sermó de l'Estendard a la Seu, en acabar la processó-desfilada, gràcies a l'avanç de les obres de l'edifici, cosa que va acurçar la durada de la processó-desfilada.

Un dels problemes principals durant la festa de la victòria de Jaume I damunt els musulmans amb la qual havia nascut el regne era el perill de la revenja dels esclaus, per això el mestre de guaita, és a dir el cap de la policia, feia una ronda per la ciutat amb el veguer per garantir la tranquil·litat. Aquesta ronda i la comunicació del seu resultat al jurat en cap perquè poguessin començar els actes es va barroquitzar i incorporar als actes en aquesta època. Aquest mateix gust fa treure a la façana de la seu de la Universitat de la Ciutat i Regne, la Casa dels Jurats, els retrats dels reis de la dinastia de Mallorca, començant per Jaume I, i d'herois de les Balears, com Cabrit i Bassa. El gust barroc per les festes també va incorporar a la celebració la treta de l'Estendard la vespra, de manera que aquest va restar exposat a la finestra de la Casa dels Jurats fins al començament de la processó-desfilada. El mateix gust barroc va incorporar l'ús de les salves d'honor dels arcabussers i dels canons de l'exèrcit illenc al pas de l'Estendard, salves que continuen actualment de manera parcial.

4. Pèrdua de la sobirania

En plena guerra de successió, l'any 1714, el Regiment de la Ciutat, acabat de crear com a mesura d'emergència, participà en els actes i desfilà per la plaça de Cort, formà fora de la Porta Pintada i donà una descàrrega quan l'obriren. Dissolt l'exèrcit balearic i substituït per companyies estrangeres que ocuparen el país, les autoritats castellanes volgueren aprofitar el manteniment de la festa per presentar-se com a continuadors de la tradició.

Però, la noblesa filipista aviat es va desencisar del nou règim, fins que els diputats representants de les ciutats de la Corona d'Aragó presentaren a la monarquia el primer memorial de greuges a la monarquia, queixant-se de la seva marginació, conegut com a «Representació» a les primers i úniques corts que convocà Carles II. Com a mostra del desinterès progressiu de la noblesa, que amb Felip V havia augmentat el seu protagonisme, després de la seva ostentació inicial de poder i riquesa a la processó-desfilada, anomenada per això ja cavalcada, tenim el seu abstencionisme en la participació com a regidors del nou «ayuntamiento» de Palma, el qual es va reflectir en el desinterès per la festa de la Conquesta, a la qual cada vegada deixaren més de participar. Mentrestant, però, la popularitat dels actes entre el poble no minvava.

5. Degradació de la Festa

Una mostra de la decadència de la festa la dona el protagonisme que va prendre en el segle XVIII i començament del XIX un personatge secundari, i encara més quan ja no hi havia gairebé esclaus: el mestre de guaita. Aleshores va exagerar les seves reverències al retrat de Jaume I i a les autoritats en el moment de comunicar que la ciutat restava en pau. En el segle XIX havien canviat els gusts i aquestes reverències es trobaven ridícules. Tot plegat, amb la negativa del governador a pagar la part que li corresponia de la festa, va servir perquè l'any 1828 deixàs de celebrar-se la cavalcada.

Durant el Trienni Liberal, però, tot i que la noblesa ja no promovia la festa, les noves autoritats varen identificar-la amb l'antic règim i no se celebrà. Durant la Primera República, l'aspecte religiós dels actes i el protagonisme de la noblesa, juntament amb el pacifisme dels republicans, va fer que tampoc no se celebràs la festa. La Segona República també va girar l'esquena a la celebració els primers anys. Els sectors progressistes no compartien les reivindicacions nacionals, que, erradament, identificaven amb una defensa dels privilegis de les classes dominants de l'antic règim.

6. Pèrdua patrimonial de la Festa

La incomprensió de la reivindicació dels drets nacionals per part dels progressistes va afavorir els especuladors immobiliaris, els quals l'any 1902 varen enderrocar la Porta Pintada, tot i que havia estat declarada monument nacional. D'aquesta manera, desapareixia el lloc de peregrinació de la desfilada i la festa quedava limitada a l'exposició de l'Estendard mentre se celebrava l'ofici amb participació de les autoritats a la catedral. D'altra banda, l'Estendard havia quedat reduït a l'asta, emmurtada, després que la tela, que s'havia arribat a considerar l'original de la Conquesta, es tudàs de vella.

7. Represa i parèntesi franquista

La Renaixença però havia fet camí, com mostra la publicació de la composició «Sa Colcada» de Pere d'A. Penya l'any 1881 a «L'Ignorància». Els actes de commemoració del 7è centenari de la conquesta, l'any 1929, varen ser el resultat de la pugna entre els sectors més nacionalistes, amb mossèn Antoni M. Alcover al davant, i els més reticents. Va ser aquell any, però, que es va col·locar el monument equestre de Jaume I a la plaça dita d'Eusebi Estada fins a la dictadura franquista. El monument va substituir aleshores la Porta Pintada.

Els revoltats contra la República, com Felip V, no varen poder ignorar la popularitat de la festa de l'Estendard i varen convertir l'any 1936 la festa en una demostració de força militar, amb una gran desfilada a la plaça batiada des d'aquell moment amb el nom de *España*. Aquell mateix dia, Miquel Vilalonga va presentar a la premsa la festa com a commemoració de la incorporació de Mallorca a Espanya i atacà indirectament «Sa Colcada» de Penya i la recuperació del valor nacional illenc de la festa.

Durant molts anys no es va tornar anar al monument de Jaume I durant els actes, fins que el mateix règim franquista va interpretar, erradament, com un element folklòric i nostàlgic i, doncs, innocu, «Sa Colcada» i va incorporar la seva citació als actes.

Les organitzacions democràtiques i nacionalistes varen substituir els actes de dia 31 de desembre monopolitzats pel règim per una ofrena floral al monument de Jaume I a la vespra. En els darrers anys de la dictadura, en temps del batle Alzamora, en lloc de l'asta emmurtada, que havia substituït la cremada a l'incendi de la Sala de l'any 1894 i que no era l'original de Jaume I, es va treure un gran estendard amb una asta de metall daurat, coronada amb una corona amb la cimera reial.

Recuperat el règim democràtic i unes esquivades competències d'autogovern, s'ha incorporat als actes oficials l'ofrena de dia 30, mentre que, ja des dels darrers anys de la dictadura, la gran asta de fusta del segle XIX es torna treure amb un estret i llarg estendard penjat en forma de vexil·la. Un any, l'ajuntament del PP va afegir-hi la franja morada de la moderna bandera de Mallorca, però hagué de retirar-la per les queixes públiques. La bandera de l'asta metàl·lica amb la bandera proporcionada i de bona roba actualment presideix els actes al peu del monument de Jaume I. Si s'hi dugués en desfilada solemne, presidida per les màximes autoritats amb participació popular des de l'antiga Casa dels Jurats, a la plaça de Cort, i s'hi retornàs després de la mateixa manera, s'haurien restaurat els elements fonamentals de la festa secular: la desfilada de l'Estendard.

8. Epíleg

El recobrament progressiu en la consciència del valor nacional de la celebració hi atreu cada any més gent i la presència de les tropes de l'exèrcit espanyol més que com un homenatge a la bandera s'interpreta per un sector creixent de la població com un segrest, si més no fins que l'estructura de l'estat no reflectesqui la seva composició plurinacional. D'aquesta manera la celebració desvetla unes contradiccions polítiques que pot ajudar a superar positivament en el terreny simbòlic.

9. Bibliografia

Alomar, A.I.: *Més coses sobre la pervivència de Jaume I*, BSAL 49 (1993).

Alomar, A.I.: *Les armes mítiques de Jaume I procedents de Mallorca*, Palma, 1994.

Alomar, A.I.: *L'armament i la defensa a la Mallorca Medieval. Terminologia*, Palma, 1995.

Cotoner i Despuig, Josep: *Esplicación de las funciones del día 31 de diciembre*, Palma, 1826.

Llompарт, G.: *Cortejos luctuosos y patrióticos*, BSAL 23 (1974).

Llompарт, G.: *Aspectos medievales de la Festa de l'Estendard* (sic) dins *Actas del III Congreso Nacional de Artes i Costumbres Populares*, Saragossa, 1977, 220-222

Llompарт, G.: «*La festa de l'Estandart [d'Aragó]*», *una litúrgia municipal europea en Mallorca (siglos XIII-XV)*, «Cuadernos de Historia Jerónimo Zurita» 37-38 (1980), 7-34, recollit a *Religiosidad popular. Folklore de Mallorca. Folklore de Europa*, «Fontes Rerum Balearium», subsidia núm. 4.

Llompарт, G.: El pal de l'Estandart i el fus de la Balanguera, «La Nau» (13), 31-12-1993, 4.

Llompарт, G.: *Estendard, festa de*, dins *Gran Enciclopèdia Catalana*, s.v. .

Miralles Sbert, J.: et al., *Beb-al-Kofol (La Puerta de Santa Margarita). Antecedentes relativos a la Puerta de Santa Margarita de la ciudad de Palma remitidos a la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando por la Comisión de Monumentos Históricos y Artísticos de Baleares*, Palma, 1908.

Miralles, J.: *La Puerta de Santa Margarita declarada monumento nacional (1909). Artículos publicados en la «Gaceta de Mallorca» por un redactor de la misma y recopilados por la Comisión Provincial de Monumentos de Baleares*, Palma, 1909..

Pons i Fàbregues, B.: *La bandera de la ciudad de Mallorca. Fiesta de la Señera*, Palma, 1907B. Pons i Fàbregues, *La bandera de Mallorca. El sello y el estandarte*, Palma, 21976.

Quintana, A.: & R.M.Calafat, *La pervivència el Rei En Jaume*, Palma, 1992.

Quintana, A.: *La ciutat i la festa de l'Estandart...*, XI Jornades d'Estudis Històrics Locals, «Estudis Balearics», 428-431.

Quintana, A.: *La festa de l'Estandart en la transició a la modernitat*, «La Nau», 13, 31-12-1993, 6.

Quintana, A.: *Els símbols de Jaume I*, “Avui”, 3 de novembre de 1994, X.

Rosselló Vaquer, R.: *La bandera, l'escut...*, Mallorca, 1981.

Rosselló Vaquer, R.: *La bandera, l'escut... (II)*, Mallorca, 1983.

10. Debat

Intervenció d'en Josep Serra i Colomar

Com crec que no calen massa comentaris a aquest document tan clarificador, només faré una petita reflexió de caire futurista, irònica i poc científica (amb el vostre perdó!).

Pel que fa a la Diada de Mallorca, «alea iacta est». S'ha optat per una solució que possibiliti el trencament amb la comunitat nacional que constitueixen els Països Catalans per part de les opcions polítiques que propugnen i practiquen un nacionalisme espanyolista o un mallorquinisme exclusivista, localista.

El 12 de setembre garantirà en principi -vull dir els primers anys- una celebració oficial amb banda de cornetes i tambors i les forces vives de la política, de l'exèrcit espanyol i fins i tot el bisbe. Amb una mica de sort els apòstols i practicants del credo nacionalista no els escridassaran de mala manera... si no és que hi van únicament amb aquesta intenció!

Uns altres seguiran amb el 31 de desembre, sigui per tradició o bé per vocació. La diferència principal serà que les banderes i els himnes no seran exactament els mateixos, que el 12 de setembre hi haurà més discursos minuciosament preparats i que els seus líders sortiran més temps per l'Informatiu Balear; i fins i tot potser que surtin al «Telediario».

Passaran uns quants anys, no gaires, i la gent en mirar el calendari l'11 de setembre exclamarà: «Festa, demà és festa!» No sabran quina festa, però tampoc importarà massa mentre sigui festa. Un exemple real: el dia de la nostra Comunitat (malament denominada) Autònoma.

Temps al temps. Veurem si la proximitat amb l'11 de setembre...

Intervenció d'en Lluís Garcia

Crec que n'Antoni Ignasi Alomar es dedica a una branca de la lingüística, la políticonacional, que no sols tracta de mots, les entitats significants/significatives tradicionals de la lingüística, sinó que també tracta d'altres estructures, com els cerimonials o les festes, que també són entitats significants amb significats. Certament, i des d'aquesta perspectiva, els mots més propis de la lingüística políticonacional són els directament referents a l'expressió de la llibertat i la sobirania col·lectives, terreny on ha demostrat a bastament el seu mestratge¹, i els comportaments estudiabls més propis són els denotatius de la identitat, la llibertat i la sobirania dels pobles en tant que nacions. El Document de n'Antoni Ignasi, molt condensat i concís, és d'una finor extrema perquè just el títol, «La festa nacional més antiga d'Europa», ja ho diu tot i el cos del treball és un estudi de l'evolució «lexical» i «semàntica» de la Festa de l'Estendard. El Document és, doncs, un estudi «etimològic» i personalment voldria que n'Antoni Ignasi el clogués «normativament» i, amb aquesta intenció, li amoll aquesta salva de qüestions: a) Si no haguéssim perdut les nostres estructures estatals, continuaria essent aquesta festa el nostre 4 de juliol? b) Si no haguéssim perdut les nostres estructures estatals, i per molta autonomia que tengués cadascuna de les Illes, podem concebre una festa nacional de TOTES LES ILLES esdevinguda fora de la CAPITAL? c) Malgrat que les estructures políticoadministratives espanyoles que ens han imposat deformen² brutalment la Festa de l'Estendard, hem de recuperar-la com a expressió de la identitat i dels desigs de llibertat i de sobirania del conjunt de les nostres Illes o, per contra, tenim una alternativa millor?

Tot esperant les remarques «normatives» de n'Antoni Ignasi, voldria fer una petita aportació «etimològica» referida a l'aspecte «lexical» més sorprenent de l'actual Festa de l'Estendard: els honors que l'exèrcit espanyol fa a la Senyera. Només a la capital de les Balears, cada 31 de desembre, s'es-trevé el fet insòlit que la bandera del «camp daurat/vermells bastons» sigui homenatjada per l'exèrcit d'un estat sobirà que, d'altra banda, no la té com a bandera pròpia. El «significat» d'aquest fet extraordinari seria que l'annexió del Regne (de la ciutat) de Mallorca al Regne d'Espanya fou feta amb traïdoria i engany i no per la força de les armes com foren annexionats els el Regne d'Aragó, el (de la ciutat) de València i el Principat de Catalunya, llocs on la Senyera no és gens ni mica homenatjada pel suara esmentat exèrcit. Els

1. Alomar, A.I. **Les armes mítiques de Jaume I**. Edicions Documenta Balear, Palma, 1994.
Alomar, A.I. **L'armament i la defensa a la Mallorca medieval. Terminologia**. Institut d'Estudis Baleàrics, Palma, 1995.

2. Vegeu les meves intervencions al «SUS-1» i al «SUS-8».

valencians, que copiaren la nostra Festa i que també l'han servada durant segles, no tenen aquesta curiosa «peculiaritat», i això que el nostre cerimonial era molt semblant al fet a València per les autoritats de la dita ciutat i Regne: igualment la reglamentació de dur sempre la senyera ben tota sola, i ben alta i ben dreta, sense inclinar-la mai, les seves escortes i els honors militars, etc³. En essència, si bé les forces francoespanyoles acabaren dominant el territori continental en disputa, era impossible dominar les Balears sense comptar amb la neutralització de la força naval més important del temps: la marina anglesa. Tots aquests fets formen part de la coneguda com a Guerra de Successió, anomenada així des de la perspectiva de les famílies reials i de les dinasties monàrquiques; des de la nostra perspectiva nacional l'hauríem d'anomenar la Guerra de la Dependència. Podeu trobar un relat detallat dels fets que referiré a Sanpere (1905)⁴, especialment la Quarta Part, dedicada al Regne de (la ciutat de) Mallorca.

L'endemà de l'11 de setembre de 1714, la caiguda de Barcelona, començà una salvatge repressió política i policial del Principat de Catalunya. El Regne (de la ciutat) de València havia caigut 7 anys abans, el 1707, al cap de 7 anys de començada la guerra, Regne que fou políticament anorreat d'arrel, essent-hi abolit fins i tot el seu dret civil. El pretendent Bourbon, Philippe, duc d'Anjou, tenia la partida guanyada als Aliats: tres estats de la Confederació, Aragó, València i Catalunya, conquerits i ocupats i un tractat de pau, el d'Utrecht, signat el 14 de març de 1714 amb la resta dels aliats coalitzats contra la llavors primera potència militar d'Europa, el Regne de França, i la seva dinastia de Bourbon: Austria, Anglaterra, Holanda, Prússia, Savoia i Portugal. Aquest tractat frenava l'expansió patrimonial i hegemònica dels Bourbons en renunciar Philippe, per a ell i tots els seus descendents, a la corona de França, al Regne de Sicília i a tots els territoris que li podrien correspondre a Itàlia. Els diplomàtics dels Aliats, especialment els anglesos i vista la implacable destrucció del Regne de València, havien intentat, durant mesos i fins al darrer final de les negociacions, salvaguardar les estructures estatals dels catalans, fins i tot proposant la creació d'una República Catalana, però finalment abandonaren la defensa del «cas dels catalans» a canvi de la sobirania sobre Gibraltar i Menorca, territoris que les forces navals angleses havien ocupat militarment, en favor de l'arxiduc Karl⁵, durant la guerra.

3. Orts i Bosch, P.M. **Història de la Senyera al País Valencià**. Tres i Quatre, València, 1979.

4. Sanpere y Miquel, S. **Fin de la nación catalana**. Tipografia «L'Avenç», Barcelona, 1905.

5. Som partidari del poder civil, democràtic i autoorganitzat i, per consegüent, no segueisc el costum servil, elitista, senyorial i jerarquitzador de fer sentir més propers els reis tot anomenant-los no pel seu nom sinó per la seva traducció a la llengua del receptor del missatge. Per mi, els «bons» de la coneguda com a guerra de «Successió» són les estructures estatals i els poders autoorganitzats, en major o menor mesura, del poble de les Illes i no cap dels pretendents monàrquics en particular o dels seus delegats o tropes.

L'endemà de l'11 de setembre de 1714, només Philippe, duc d'Anjou, desitjava anorrear l'estat balear, fins i tot el seu avi i valedor internacional, Sa Cristianíssima Majestat l'absolutista Louis XIV de França, li recomanava moderació. Els diplomàtics i militars anglesos, amb molta mala consciència, no volien que es repetís la desgràcia dels catalans. Sa Majestat Cessàrea, Karl III de Mallorca, absent i fent d'Emperador a Viena, havia enviat tropes alemanyes per ajudar a la defensa de la capital del seu regne balear. L'àrbitre de la situació era la potent força naval anglesa que ja tenia base permanent a Maó. La possibilitat de passar-se la resta de les Illes a Sa Graciosa Majestat, el rei d'Anglaterra, sempre existí, així com la temença dels Bourbons de tornar a fer la guerra amb Anglaterra. Les autoritats del Regne (de la ciutat) de Mallorca, que jo sàpiga, mai no protestaren per la sobirania del rei d'Anglaterra sobre Menorca: les seves institucions polítiques, la seva llengua, els seus drets foren respectats, i els correus marítims entre Menorca i Mallorca continuaven esponerosos com sempre. L'ajut d'Anglaterra sempre fou esperat: fins i tot a l'Eivissa ja ocupada de temps, les noves autoritats espanyoles hagueren d'avortar cruelment el 1719 una conspiració per a lliurar l'illa als anglesos. Tanmateix, la basa de la intervenció anglesa es jugà i, amb trampes, fou guanyada per Philippe que, d'altra banda, no comptava amb prou potència naval per desembarcar les seves tropes a Mallorca i emparar-se de la capital. Per assegurar-se la no intervenció de les forces navals angleses i per guanyar temps, aprofitat per desplaçar transports navals francesos de l'Atlàntic a la Mediterrània, acceptà negociar la sort del Regne Balear.

A instàncies del rei d'Anglaterra, Sa Graciosa Majestat George I, s'encetà el març de 1715 la Conferència de París com a fase preparatòria per a signar un nou tractat internacional complementari del d'Utrecht. Les parts conferenciants, mitjanceres entre Viena i Madrid, foren, d'una banda, Sa Graciosa Majestat George I, amb poders de Sa Majestat Cessària, l'Emperador i rei de Mallorca Karl III, representat pel comte Stairs (ambaixador del rei anglès a París) i, de l'altra, Sa Majestat Cristianíssima Louis XIV, amb poders de Sa Majestat Catòlica Philippe V d'Espanya, representat pel marquès de Torcy. Durant el temps que duràs la conferència, els conferenciants es comprometeren solemnement que ni els francoespanyols no actuarien contra les Illes ni l'Emperador no hi enviaria més tropes. La Conferència sofrí tot tipus d'entrebancs per part del marquès de Torcy i finalment semblà arribar a un acord: Karl III renunciaria a ésser rei de Mallorca i en contrapartida l'Estat Balear restaria exactament igual com en temps de Carlos II, com si no res hagués passat, i Philippe V d'Espanya esdevendria també Philippe IV de Mallorca. Tanmateix, a començaments de juny Torcy trencà unilateralment les negociacions, causant un gran malestar en els diplomàtics anglesos negociadors.

Tot resultà esser una farsa, perquè mentrestant tant francesos com espanyols preparaven l'assalt: Philippe havia guanyat temps i s'assegurava a més la no intervenció de la força naval anglesa. Dia 11 de juny salpava des de la Barcelona ocupada l'esquadra invasora, constituïda per 404 vaixells, dividits en tres divisions, que embarcaren l'exèrcit d'invasió: 48 esquadrons de cavalleria i dragons amb 29.886 homes i 2.792 cavalls. Les forces navals pròpiament dites, fonamentalment franceses, eren 22 navilis amb 1.034 canons i 7.958 homes de dotació. Fou desconcertant el desembarcament enemic perquè ningú no sabia que s'havien trencat unilateralment les negociacions de París. D'altra banda, les tropes invasores eren desproporcionadament gegantines: Llavors els habitants de Mallorca eren devers 100.000, cosa que significa, arrodonint els percentatges, un 50% de dones i un 25% d'homes aptes per al servei d'armes, excloent-ne els massa joves o massa vells i els impeditos. Com l'exèrcit del nostre Regne era popular (vegeu el «SUS-4»), com el de Suïssa i el d'altres estats d'estructura política antiautoritària, constituint el que probablement ara anomenaríem les «Forces de la Defensa Nacional», tenim que l'illa de Mallorca comptava amb devers 25.000 homes per a defensar-se, manco que els invasors! Tot i que el rei Karl hi havia enviat tropes, que hi havien arribat pertrets (bales, granades, canons i pòlvora) fonamentalment de Nàpols, i que les dones de Palma, en un acte de patriotisme i de feminisme «avant la lettre», haguessin format diverses companyies militars amb atabals i banderes, la desproporció era aclapadorament favorable als militars professionals invasors, entrenadíssims després de 15 anys de fer la guerra contra els estats continentals de la Corona d'Aragó.

Lord Forbes, l'almirall anglès, que tampoc no coneixia el trencament unilateral de la Conferència de París, en saber les noves es desplaçà de Maó a Palma, però no pogué aconseguir aturar les tropes invasores en nom del rei d'Anglaterra i de les negociacions de París, suposadament en curs. Tothom pensava que el Regne se salvaria: Jeroni Net, el Jurat en Cap del Regne, rebé i acompanyà a cavall el general francès⁶ invasor (el dèspota i bàrbar destructor i incendiari de Xàtiva, i assetjador de Barcelona), que sempre deixà entendre que es respectarien els drets polítics i les institucions pròpies.

En aquest ambient d'abatiment per l'anorreament dels altres Estats de la Confederació del Casal de Barcelona, d'abandonament dels principals estats

6. El cavaller d'Asphelt qui, per cert, té un carrer dedicat a Palma pel seu «Ayuntamiento», com a «Caballero d'Asphelt». Per contra, l'«Ayuntamiento» d'Alacant, just acabat de fundar per la nova administració espanyola, mostrà una gran dignitat el 1709 en oposar-se que fos concedit al dit cavaller d'Asphelt el títol de marquès d'Alacant, en paga pels seus serveis de sotmetiment al domini espanyol dels nostres estats.

europaus fins feia poc aliats del nostre, de desemparança del rei Karl, de confusió negociadora i de traïdoria diplomàtica, capitularen molt honorablement els Comuns, el Gran i General Consell, «nemine discrepante» [per unanimitat] en nom del Regne de (la ciutat de) Mallorca, tot reconeixent com a rei Philippe. Tot es féu en ordre i tranquil·litat, i el Regne continuà funcionant, des dels Jurats i el Gran i General Consell fins a la resta d'autoritats locals i organismes, fora de les que ara anomenariem, si no hagués estat anorreat el nostre estat, «Forces de la Defensa Nacional» que desarmades foren substituïdes per l'exèrcit espanyol (vegeu el «SUS-4»), havent salpat les forces franceses molt poc després de la capitulació del Regne. La «comèdia» s'anà esvaint lentament a mesura que el nostre cas s'oblidava internacionalment i aviat hi hagué una cruel i espoliadora repressió. Els Comuns encara sobrevisqueren tres anys, si bé totalment inoperants, fins que foren dissolts per una «Real Orden» de Madrid del 22 de juliol de 1718. Així, el Gran i General Consell deixà de funcionar el 5 d'agost de 1718, i a partir de llavors les lleis i els funcionaris espanyols manarien: «Que en lo que toca á que en el todo se ayan de observar las Leyes de Castilla, encuentra varios inconvenientes, como la experiencia los acreditó en el Reyno de Valencia, y una total imposibilidad en lo que se previene acerca de haverse de actuar en ella en idioma Castellano, porque no lo entiende la más de la jente de aquel Pays». Les lleis forasteres imposades, no ho hem d'oblidar mai, eren, en termes polítics actuals, molt més autoritàries, antiliberals i retrògrades que no les nostres.

Durant aquest temps de «farsa i comèdia» les tropes invasores prengueren el relleu a les nostres en l'homenatge a la Senyera, fent salves d'honor amb canons i armes de foc, durant la Festa de l'Estendard. Cosa que no han deixat de fer des de llavors amb qualque excepció.

e li donà,
com molt l'amàs,
sola portàs
en sa bandera
penó, senyera,
altres senyals:
armes reials

soles pintades,
no gens mesclades
ab lo passat,
lo camp daurat,
vermells bastons,
sobre'ls cantons
d'or coronat

(Jaume Roig, s. XV)

Intervenció de na Mercè Garau

La narració de l'evolució de la Festa de l'Estendard no es pot deslligar de la resta d'esdeveniments de la nostra història. En aquest aspecte trob molt reeixit l'article de n'Alomar que ens permet conèixer l'origen dels diferents elements de la Festa que ens han arribat fins avui, podent així destriar el que podem considerar legítim del que és el resultat de la utilització interessada dels poders que s'han anat succeint al llarg d'aquests quasi 800 anys.

Particularment, de totes les pèrdues inventariades, n'hi ha una que em dol especialment: la retirada dels poders legítims, substituïts pels usurpadors arribats amb Felip V. Substitucions x abominables com la de l'exèrcit balear per les forces d'ocupació, o la dels Jurats del Regne pels regidors de l'ajuntament de Palma representen una injustícia que encara perdura. No només decau la Festa sinó que fins i tot es permet que sigui anul·lada en diferents períodes polítics en els segles XIX i XX.

Crec que hauríem de fer passes positives per tal de recuperar certs aspectes, els que ens semblin que puguin contribuir a donar més garanties de llarga vida i d'autenticitat a la Festa. En aquest sentit, la proposta de desfilar darrera l'estendard fent el circuit Cort-Jaume I-Cort, em sembla una mica anacrònica. Pens, sobretot, que no es pot deixar només en les mans de gent voluntariosa -i sense mitjans ni poder- la responsabilitat de transmetre els valors nacionals de la Festa.

Crec que la Festa ha decaïgut perquè ha perdut les institucions que la mantenien: de fet era la Festa d'unes Institucions polítiques, les nostres. Tot i l'anacronisme evident, caldria augmentar-ne el rang establint una equivalència entre les autoritats polítiques originàries (els Jurats del Regne) i les actuals (els Consellers del Govern Balear) i reclamar que sigui el propi Govern Balear el màxim representant del nostre poder civil a la Festa. Que el President de la Comunitat Balear presidesqui la Festa i la institucionalitzi per a preservar-la i per a estimular els nostres símbols nacionals entre la població.

Intervenció de David Ginard

Dins el gremi de la història tenim sovint el defecte de no voler opinar sobre el que no coneixem. És un poc el que em passa respecte al tema de la Festa de la Conquesta de Mallorca que tan bé han treballat Antoni Quintana i Antoni Ignasi Alomar i sobre el qual no puc dir gran cosa perquè no hi he investigat. De tota manera, el treball d'Antoni Ignasi em suggereix alguna re-

flexió pel que fa a l'època més contemporània. Com molt bé diu Alomar, els sectors progressistes manifestaren un rebuig cap a la celebració de la festa atès que «no compartien les reivindicacions nacionals, que, erradament identificaven amb una defensa dels privilegis de les classes dominants de l'antic règim»». Afegiré una petita informació per si serveix d'alguna manera als especialistes en el tema. És poc conegut que durant la Guerra Civil hi hagué un avanç considerable de les posicions nacionalistes —en sentit ample— dins tots els corrents polítics mallorquins d'esquerra que es mantingueren organitzats entre els refugiats a Catalunya i Menorca. Així, algunes publicacions incrementaren de manera molt considerable la presència de la llengua catalana; fou el cas del Suplement de «El Obrero Balear», Mallorca Nova, Nostra Paraula i d'altres. Doncs bé, dins aquesta mateixa línia, el 1938, el Comitè Executiu d'Esquerra Republicana Balear va adreçar un missatge de solidaritat al batle de València amb motiu del setè centenari de la conquesta de la ciutat pel rei En Jaume. El missatge és d'un pancatalanisme ferm, fet que segurament cal explicar pel paper destacat que aleshores tenien dins ERB Francesc de Sales Aguiló i Pere Oliver Domenge, dos dels representants més destacats del sector catalanista d'aquest partit. Fent un poc d'història ficció, em permetré una petita proposició contrafactual: si després de la Guerra Civil s'hagués produït a curt termini —en les circumstàncies que fossin— una recuperació democràtica real, molt possiblement dins els sectors populars i d'esquerra de Mallorca hi hagués hagut una sensibilitat molt més gran envers la qüestió nacional —i, per tant, envers els diversos símbols—, principalment a causa del contacte de les èlites dirigents i d'una part de la militància amb la política catalana durant la guerra.

Passant a una altra qüestió menys elucubrativa, no tenc ni idea de com acabarà el debat sobre la Diada de Mallorca (escric aquest text dia 26 d'agost de 1997, quan segons el diari *Balears*, Maria Antònia Munar «posa ordre i aconsegueix el respecte de tots els grups per la Diada»), però dins el procés de discussió entorn d'aquesta qüestió crec que els partits polítics —i una part de la societat civil— han actuat un poc irresponsablement. D'entrada, sembla evident que la decisió l'haurien d'haver presa per consens; no té cap lògica que una Diada que té com a objecte incrementar el sentiment de mallorquinitat sigui fixada amb l'oposició d'un grup polític que és identificat com el més representatiu del mallorquinisme. D'altra banda, resulta poc acceptable l'actitud d'alguns sectors de l'esquerra d'àmbit estatal desqualificant totalment el 31 de desembre, data que sens dubte té inconvenients greus, però que —com ha dit algú— és la que ha triat la història. Dit això, i una vegada que el 12 de setembre ha estat aprovat democràticament per una majoria del CIM, vull plantejar algunes qüestions: 1. Tal vegada des dels sec-

tors nacionalistes-nacionalitaris caldria implicar-se més amb la festa del 12 de setembre. Una vegada que ja ha estat aprovada, seria molt pitjor que esdevingués una celebració gonellista. 2. Segons com es miri, l'aprovació del 12 de setembre té un avantatge important: deixa lliure el 31 de desembre per esdevenir en un futur «Diada de les Balears». Certament, també en aquest cas els inconvenients es multiplicarien; no hi ha dubte que a molts de menorquins, eivissencs i formenterers no els faria gens de gràcia (però això tal vegada es podria solucionar atorgant també algun paper balear al 17 de gener i al 8 d'agost). Però si volem anar cap a una autèntica reconstrucció nacional de les Illes Balears, cal no cremar alguns dels principals símbols. Al País Valencià celebren el 9 d'Octubre, que representa ben poc per als valencians de les comarques del sud —on el sentiment de valencianitat és, sens dubte, molt inferior que el de balearitat a les illes menors (no sé a quines conclusions han arribat allà sobre aquest tema).- És cert que entre els opositors al 31 de desembre s'ha actuat en general amb demagògia. De tota manera, crec que s'ha d'anar molt alerta amb ironitzar sobre el tema de l'extermini de la població musulmana mallorquina; és molt comprensible que moltes persones s'oposin per qüestió de principis a commemorar un fet bèl·lic (i cal no oblidar que un percentatge cada vegada més grans dels nostres conciutadans són immigrants del Magrib; sotmesos —per cert— a una explotació molt considerable). Seria interessant, per tant, que un hipotètic 31 de desembre com a Festa de les Illes Balears donàs un paper destacat al record de l'altra Mallorca derrotada el 1229 i —sobretot— que no es perdés mai la perspectiva social, universalista i multiculturalista que caracteritza els moviments nacionalistes-nacionalitaris racionals.

11. Rèplica

Resposta a la intervenció de Josep Serra

Primer vull agrair la intervenció de Serra i totes les altres, que sé que surten d'un interès profund. Serra i Ginard han justificat la manca de més respostes, amb el caire especialitzat de la meua intervenció, de fet en aquests moments la nostra gent necessita saber moltes coses i tots som conscients de la ignorància envers les competències del nostre país fins al 1715. L'astorament davant la implantació d'una festa alternativa al 31 de Desembre en un estira-i-arronsa partidista ha estat l'altre motiu. Serra, referint-se sobretot a les festes sense tradició, fa de profeta i anuncia la indiferència popular davant els actes oficials de la Festa de Mallorca instituïda suara. Cal dir, de tota manera, que avui en dia, la indiferència és un símptoma de normalitat, en els països que no necessiten reivindicar el seu autogovern! En els que sí, la diada nacional s'insereix en la guerra ideològica. En el nostre cas, la Festa de l'Estendard, de dia 31 de Desembre, és «víctima» d'aquesta lluita, com analitza bé Serra. En temps de l'Estat Balear, a l'Edat Mitjana, en algun moment, es va haver de menester que les autoritats reforçassin la nostra Festa perquè dins una situació de normalitat nacional, la indiferència l'havia feta decaure prou. Atesa la situació actual i la difusió progressiva del coneixement de la transcendència de la Festa de l'Estendard dins la formació del nostre país, sempre enlluernarà i deixarà qualsevol altra alternativa en un segon terme. Ni els nostres pitjors enemics no hi han pogut renunciar, a l'any 1715 mateix i al 1936! El reforçament de la consciència de país a l'arxipèlag, assumint com a propi a cada illa el patrimoni de les altres, crearà una dinàmica d'assumpció del 31 de Desembre a totes les Balears, complementades amb les festes germanes de les conquestes d'Eivissa i Menorca. Quan la ciutat de Mallorca, Palma Balearium! que deien els nostres humanistes i classe intel·lectual, per la desproporció del seu pes envers la Part Forana mallorquina i les altres illes, les va deixar en mers apèndixs, adjacents, Eivissa i Menorca només depengueren del governador reial o virrei i mai de cap institució mallorquina i s'ajudaren totes les illes en cas de guerra o de fam (les talaias d'Artrutx i Banyul comunicaven amb la d'Artà!). Actualment, la correlació és una altra i s'hauria d'ampliar l'aplicació del criteri de subsidiarietat al màxim, reforçant, però al màxim, en els altres aspectes, la relació entre les Illes. La desproporció territorial entre Mallorca i les altres illes i de la capital (evident en el nom tradicional de Regne de (la ciutat de) Mallorca) continua mantenint la capitalitat de la balear major i de la seva capital, fins al punt que no necessitaria com a pròpia cap festa diferent que la futura del conjunt de les Balears, el 31 de Desembre, perquè en les capitals passa que es representen a si mateixes i al conjunt. Durant la prehistòria de les comunicacions, que aquí

sabérem solucionar perfectament amb la xarxa de senyals de les talaies, mantenguda després de l'annexió a Castella, era difícil la identificació entre les Illes, ara seria absurd que coneguessin i estimassin Sant Joan de Ciutadella més forasters que balears..., per exemple.

Resposta a la intervenció de Lluís Garcia

P. Si no haguéssim perdut les nostres estructures estatals, continuaria essent aquesta festa el nostre 4 de juliol?

R. Ben segur. Seria la festa nacional de les Illes Balears, com a festa de la conquesta de la capital (capital ve de cap, la capital fa cap; els enfrontaments entre les Balears han estat fomentats pels governs espanyols, així com les Illes Canàries varen ser dividides en dues províncies). Als qui coneixen una mica les estructures estatals de les Balears i el cerimonial de les nostres institucions i es fixen en el cerimonial i la terminologia de les institucions angleses, més enllà de les aparències, de l'espectacle, els ha d'impressionar la continuació de la tradició, en les celebracions i en el nom de les institucions, com a representació de la continuïtat històrica del país i de la seva sobirania. Aquesta continuïtat de les tradicions nacionals ens hauria d'impressionar perquè hi podem veure allò que tendríem, naturalment amb les adaptacions al temps necessàries, i que si va desaparèixer no va ser precisament per incapacitat d'actualitzar-se (com va passar a Anglaterra, aliada de les Balears en aquell moment) sinó perquè l'absolutisme dels borbons s'identificà amb Castella i ens hi annexionà, eliminant l'Estat Balear. Això em recorda les paraules de Jordi Solé-Tura com a ministre de Cultura espanyol a una conferència a Son Vida, fotent-se d'una intervenció en defensa del retorn al model de relacions entre els països de la monarquia hispànica abans de la pèrdua de la nostra sobirania el 1715, amb una de les conegudes tàctiques parlamentàries enunciades per Schopenhauer en el cas que el contrincant no digués res que fos fàcil de rebatre aleshores respondre com si ho hagués fes, identificant en aquest cas la reivindicació amb el retorn a institucions del segle XVIII. Altres, en canvi, han justificat el partit botifler argumentant que representaven la renovació a Europa contra l'immobilisme dels Àustries, deixant de banda, per conveniència dialèctica, l'existència d'uns interessos nacionals nostres i l'actuació posterior de borbons com Ferran VII. Igualment, s'ha oblidat interessadament que l'opció anglesa era tan bona, si més no, com la francesa, vist l'exemple de Menorca en temps del governador Kane i que Anglaterra va mantenir les estructures de l'Estat balear, la seva llengua i la seva cultura a Menorca, fins a 1782. D'altra banda, davant les justificacions dels partidaris dels borbons cal recordar que Josep Maria Quadrado era de parer que, sense l'aixecament antifilipista de 1706, les Balears haurien conservat el seu autogovern. Però els fets històrics són uns de ben concrets: tant l'annexió per Castella, usurpadora del nom d'Espanya, com el mante-

niment de les institucions balears a Menorca també durant la dominació francesa de Lluís XV, en 1756, i de Carles III d'Espanya, en 1782.

Vull tornar, però, prendre el fil del meu comentari, insistint que a Anglaterra han conservat les celebracions tradicionals oficials, part dels noms tradicionals dels càrrecs i de les institucions públiques, etc., encara que hagin canviat de contingut, mentre que aquí hem perdut tant les institucions com els càrrecs i els seus noms, substituïts per institucions càrrecs i denominacions forasters. Lluís Garcia ha remarcat la importància dels canvis en les denominacions per tal de no canviar res o com a indicatiu de canvis més importants, així com la importància de les representacions socials, col·lectives, de les relacions socials i institucionals. Si haguéssim mantingut el nostre edifici constitucional i institucional, possiblement mantendríem, completament o en part, els noms de *Juraria*, *Jurat en Cap*, *Mostassaf*, *Clavari*, *Gran i General Consell*, *Veguer*, *Comuns*, etc., per referir-nos a unes institucions tradicionals modernitzades. Però l'únic nom conservat en el nostre país insular de les institucions d'autogovern seculars ha estat el de *batle*, aplicat a un càrrec amb unes competències que abans es repartien el jurat en cap i el càrrec reial de batle. A Catalunya s'ha adoptat el nom d'*alcalde*, nom donat a Castella a la màxima autoritat dels seus *ayuntamientos*, castellanisme, doncs, evident a pesar del precedent de l'ús d'una paraula del mateix origen en català com a nom dels jutges moriscs. I el resultat ha estat, doncs, la curiosa sinonímia moderna entre *batle* i *alcalde*.

D'altra banda, després de l'annexió per Castella hi ha hagut més canvis en les denominacions i organització de l'administració estatal, com a resultat de la manca de fonaments de cap casta, malgrat les protestes de racionalitat, tant per l'intervencionisme del racionalisme borbònic com pels intents de crear l'estat-nació espanyol. La penúltima transformació va ser la de l'espanyolisme franquista (recordem que Franco era gallec i que no hi ha pitjors inquisidors que els conversos), amb la «democràcia orgànica» del franquisme. L'invent corporativista franquista, però, va pretendre recuperar els lligams amb la tradició castellana i, volent-se distingir formalment de les transformacions polítiques i ideològiques modernes, restaurà noms tradicionals (*Cortes* per parlament; *gremio* per sindicat...), fins al punt que personatges com el capellà sindicalista balear Bartomeu Quetglas va trobar les portes obertes per difondre la seva il·lusió-miratge que veia en el sindicat únic feixista la continuació dels gremis o oficis artesanals precapitalistes.

Amb els canvis provocats per l'annexió espanyola (espanyola, ja que l'oligarquia dels països castellans continua la voluntat de monopolitzar el nom d'Espanya) la festa nacional del Regne de Mallorca va ser degradada, rebai-

xada, a celebració municipal. I aviat, quan el capità general (el cap militar castellà que substituï el virrei) es desentengué de la responsabilitat secular en el manteniment de la festa del 31 de desembre dels governadors reials i virreis, com a *alter ego* del rei, es va veure que realment no n'era el successor del virrei sinó, en un règim de *nueva planta*, el cap de les forces d'ocupació, de la mateixa manera que els nous regidors del nou *ayuntamiento* de Palma no eren els successors dels Jurats de la ciutat de Mallorca, com al principi encara es pensaven, perquè no tenien les mateixes competències, ni, encara manco, evidentment, no eren els hereus dels Jurats del Regne de Mallorca.

Igualment, el magnífic edifici seu de la principal institució del Regne de Mallorca anomenat Casa dels Jurats o Juraria, va ser degradat a seu d'un organisme municipal, encara que fos el de la capital d'una província. Abans hi celebraven les reunions el Gran i General Consell i el Consell Menor (recordem que el carrer del costat es diu *de la Cadena*, en referència a la manera com es tancava el trànsit durant les deliberacions), hi havia, i hi ha!, la Caixa de les Insaculacions, per guardar segurs els instruments per a l'elecció per sac i sort dels càrrecs, hi havia part de l'Arxiu del Regne, parcialment cremat en un incendi anunciat que provocaren a la darrerria del segle passat possiblement els qui volien reformar completament l'edifici històric (i les restes d'aquest arxiu conservades a l'Ajuntament fa anys que són inaccessibles als investigadors); hi havia i hi ha el banc a la façana des del qual les autoritats màximes presidien les celebracions a la plaça de Cort (ara degradat amb l'ignominiós nom de "banc dels vagos"); i hi havia els patrons oficials de les unitats de pes i mesura nacionals i els patrons de diferents peces del ram de la construcció. L'edifici guardava, finalment, l'Estendard tret anualment a la festa nacional del 31 de Desembre i alguns objectes antics relacionats llegendàriament amb la Conquesta, i per això l'*ayuntamiento* i el consistorio municipal varen ser hereus del protagonisme en la festa del 31 de Desembre que abans tenien les autoritats de la Ciutat i del Regne, malgrat el trencament de soca-rel i colonitzador en què consistí el règim de la *Nueva Planta*.

En el procés de recobriment de la gestió administrativa de part dels afers de les Balears, anomenada «autonomia», es va voler lligar amb les institucions de l'Estat balear mitjançant l'ús d'un nom creat a partir d'una denominació antiga: *Consell General Interinsular* (tornem insistir que *Juraria* hauria estat el nom del govern si s'hagués mantingut, així com *Casa dels Jurats*, o *Casa de la Juraria*, seria el nom de la seu del govern balear sobirà) i es va celebrar una exposició documental del Gran i General Consell, que va servir per constatar quin grau d'autogovern hi havia darrere un nom d'abans de la pèrdua de la sobirania restaurat parcialment i també recordam quin ordre vàrem ocupar en la distribució de «café para todos»... Posteriorment es

va donar el nom de consellers als membres del govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, encara que hauria estat més escaient el de Jurats, ja que els Consellers eren els membres del Parlament (i tot això a pesar de la befa dels polítics castellans dels noms de *conseller* i *conselleiro* o *conselheiro* ens podria induir a defensar-los).

P. Si no haguéssim perdut les nostres estructures estatals, i per molta autonomia que tengués cadascuna de les Illes, podem concebre una festa nacional de TOTES LES ILLES esdevinguda fora de la CAPITAL?

R. Ja he respost en part aquesta pregunta i ho he fet negativament: el concepte de capitalitat comporta que el territori a què es refereix, si més no el de les institucions balears, no sigui, en el nostre cas, mallorquí sinó balear i, encara que a cada illa es puguin celebrar al mateix temps que els de la capital, actes de celebració de la diada nacional, els principals s'han de celebrar al cap i casal. Aleshores, la festa nacional celebrada institucionalment a la capital hauria de ser el dia de la festa tradicional principal seva que transcendís la història local, en el nostre cas la festa de la seva conquesta, precedent, a més, de la conquesta de les altres illes, les quals varen imitar els actes de la celebració per commemorar les seves conquestes. Això a banda del dret d'Eivissa i Menorca a seguir celebrant el dia de l'illa coincidint amb les dates d'aquesta conquesta (Sant Ciríac i Sant Antoni).

P. Malgrat que les estructures politicoadministratives espanyoles que ens han imposat deformen brutalment la Festa de l'Estendard, hem de recuperar-la com a expressió de la identitat i dels desigs de llibertat i de sobirania del conjunt de les nostres Illes o, per contra, tenim una alternativa millor?

R. Després de llegir la meva ponència, la pregunta esdevé evidentment retòrica. Cap país del món per pur instint de conservació no renunciaria a una tradició nacional com la nostra, ja que seria un acte suïcida (que ho demanin als estats nous de trinca que han de crear el seu cerimonial i simbologia, mentre que nosaltres tenim la festa nacional més antiga d'Europa i la bandera nostra de les quatre barres només és precedida per la danesa en antiguitat).

Torn recordar que les celebracions de la conquesta d'Eivissa i de Menorca són imitacions, dignes, com també la de la ciutat de València, de la celebració de la ciutat del Regne de Mallorca, ja que aquesta celebrava un fet anterior. I, en el cas de les Balears, commemorava un fet que afectava la principal població, durant segles, l'única amb prou entitat demogràfica. Com tothom hauria de saber, d'aquí vénen les característiques mixtes de les nostres institucions de municipals i nacionals reflectides en el l'expressió de la Ciutat i Regne de Ma-

llorca (i d'aquí, versemblantment, el plural Mallorques, referit a les dues Ma-llorques: la capital, per una banda, i el conjunt de l'illa homònima, o si ho volem, la capital i la resta de l'illa, és a dir, la Part Forana).

És evident que si s'hagués esdevengut la modernització de les institucions tradicionals nacionals balears en lloc de la seva supressió i substitució per les espanyoles, la festa de la capital hauria esdevengut festa del conjunt de les Balears, així com ja havia passat a ser festa de l'illa de Mallorca. A més, ten- guem en compte que ja no haurien existit mai els prejudicis antimallorquins fomentats a les altres illes per l'espanyolisme (recordem, en aquest sentit, que els eivissencs i menorquins es consideraven també mallorquins, en el sentit de nacionals del Regne de (la ciutat de) Mallorca, i eren considerats mallorquins pels estrangers); i igualment cal dir que les reticències tampoc no haurien aparegut perquè les facilitats de comunicació entre les diferents parts del territori nacional de les Illes haurien estat un objectiu principal de les institucions d'autogovern.

Una de les manipulacions de la nostra celebració nacional ha estat de pre- sentar-la com a festa de la incorporació al procés d'integració espanyola, amb una adaptació de la història al gust dels vencedors. Simultàniament, però, en el context de la propaganda anticalana, es fomentava la mitificació de la figura del rei en Jaume III com a víctima de l'annexió de l'imperialis- me de Pere el Cerimoniós, en una escenificació, programada des del Madrid franquista, d'una lluita entre catalans i mallorquins. S'amagava, però, que si Jaume III no hagués perdut la vida, el Regne no s'hauria integrat a la unió dinàstica de Ferran d'Aragó amb Elisabet de Castella i, per tant, les Balears mantindrien l'autogovern ple. D'altra banda, amb Jaume III viu, hi hauria hagut un pretendent de més dret en el compromís de Casp que no el castellà Ferran d'Antequera, amb el qual començaren les intromissions castellanes.

En conseqüència, l'Ajuntament de Palma s'hauria de començar a bastir com a seu un bon edifici modern, retornant l'edifici l'antiga Casa de la Ju- raria, a la plaça de Cort, a l'organisme que recuperi l'autogovern de les Ba- lears. La galeria de retrats de fills il·lustres de la ciutat es podrà traslladar a la nova seu, deixant a la Casa de la Juraria el retrats de Jaume I, dels mem- bres de la dinastia de Mallorca i de fills de les Balears, com el de Ramon Llull, la Caixa de les Insaculacions, etc.

Igualment, l'Ajuntament de Palma haurà de cedir a l'organisme màxim d'autogovern de les Balears, vertader hereu de les institucions arrabassades el s. XVIII, el monopoli de l'organització i protagonisme en la celebració de la Festa de l'Estendard o del 31 de Desembre.

Per evitar interpretacions xenòfobes, cal llevar immediatament del monument del rei en Jaume I la bandera amb la mitja lluna que hi trepitja l'almogaver.

D'acord amb el comentari de Lluís Garcia sobre el paper del francès chevalier d'Aspheldt en l'eliminació de l'Estat Balear, que hom li retirí l'honor de la dedicatòria d'un carrer a Palma (en els Hostalets).

I finalment, que el Regne de Mallorca sigui recordat en el nom d'una de les principals places de la nostra capital, aquella on hi ha l'estàtua eqüestre del rei En Jaume I, centre de part dels actes commemoratius del 31 de Desembre, l'anomenada abans de la dictadura antimallorquina del general Franco plaça d'Eusebi Estada.

Resposta a la intervenció de Mercè Garau

Estic d'acord amb la major part de la intervenció de na Mercè Garau. Alguns aspectes estan contestats en la resposta a Lluís Garcia. Tal vegada en la meua descripció històrica de la Festa del 31 de Desembre no ha quedat prou clara la causa de la seva decadència: la dependència d'unes institucions espanyoles que n'havien rebut l'organització i que no podien entendre ni respectar mai el seu sentit històric i, encara menys, nacional.

Sobre un dels comentaris de Garau, vull dir que mai no he defensat una participació popular espontània en els actes. Des de sempre els actes del 31 de desembre (que durant segles començaren el 30 de desembre) varen estar organitzats i regits per les nostres institucions, sense gens d'improvisació (si hi va haver anys de manca de prou participació popular, pels motius que fos, mai no mancà l'organització oficial) i ha de seguir així. Una cosa cal dir, això sí, que en els anys de més fredor oficial, annexionats a Castella, el poble va mantenir l'interès per la Festa. I durant el Franquisme, els nacionalistes més conscients varen acudir cada any a veure les úniques restes del cerimonial de les institucions perdudes, precisament de la principal cerimònia, mentre la majoria dels assistents no en sabien res i hi anaven com a amants de la tradició, com a resultat de la desnacionalització provocada. Precisament allò que fa falta és la promoció oficial de la Festa de l'Estendard.

Sobre la desfilada des de la seu històrica de la màxima institució d'auto-govern, la Casa de la Juraria, on es guarda l'Estendard, fins al monument del rei en Jaume I, la segueix defensant com un dels actes de la Festa, com a modernització de la desfilada fins a la desapareguda Porta Pintada, que va estar situada prop de l'esmentat monument. Evidentment aquesta desfilada seria presidida per les màximes autoritats, amb música i desfilada de cavalls i amb

l'única diferència de l'absència de les eclesiàstiques, atesa la secularització normal avui en dia en els actes públics. La vespra de la Festa fa uns quants anys ja que se celebren uns actes davant l'estàtua equestre del rei en Jaume i només s'haria d'aprofitar per dur-hi l'Estendard de manera digna recorrent els carrers de la ciutat segons la tradició en lloc de dur-la a la plaça dins una camioneta de transport acaramullat amb l'equip de megafonia i altres ormejos.

Seria desitjable que, de moment, la Policia Municipal substituís les forces de l'exèrcit espanyol, ja que actualment, més que honorant la bandera d'un país membre d'un estat multinacional, hi participen reivindicant el seu dret de presència en aquest país, amb la intervenció inevitable cada vegada més gran de la policia militar, sobretot com a reacció contra els qui les acusen públicament aquest dia i durant els actes de forces d'ocupació.

Alguns actes afegits per l'Ajuntament de Palma a la Festa de l'Estendard es podrien mantenir canviant els protagonistes, em referesc al discurs del batle de Palma de resum de l'any que acaba i d'anunci de plans per al que comença, que hauria de protagonitzar el president del govern balear (recordem que el traspàs de poders entre els Jurats vells i els nous es produïa per cap d'any i que aleshores els jurats vells deixaven escrit el seu «testament», amb projectes pendents, als nous).

D'altra banda, l'Església catòlica hauria de seguir celebrant la festa en el seu àmbit (sovint, especialment en cas de mal temps, la Festa només se celebrava dins la Seu, amb una processó que substituïa la desfilada cívico-religiosa), reivindicant la seva participació en la història de les Balears i defensant la nostra nació.

Resposta a la intervenció de David Ginard

No entraré a comentar els aspectes polítics de l'organització de la Diada de Mallorca. Evidentment, les institucions «menors», com Eivissa, Menorca i els municipis de totes les Balears, poden reforçar la solidaritat col·lectiva dels seus ciutadans amb una celebració anual. Però l'illa principal, que ho és no per voluntat de ser-ho, sinó per la responsabilitat que deriva de les seves característiques, inclosa la presència de la capital en el seu territori, respectant d'altra banda un nivell competencial igualitari a cada illa, no necessita una commemoració pròpia diferent de la del conjunt del país balear. Evidentment, el secular aïllament, per una banda, i la identificació de Mallorca amb el Regne, pel seu lideratge històric, per una altra, han creat un sentiment de mallorquinitat, aprofitat fins i tot pel franquisme. Però, sense Eivissa i Menorca, Mallorca mai no aconseguirà el nivell d'autogovern a què té dret, perquè un

arxipèlag enfrontat, contra la seva unió secular en un Regne, que és el seu principal capital polític, mai serà respectada ni escoltada internacionalment, ni el conjunt de les Balears. L'interès prioritari de Mallorca és, doncs, l'expansió del sentiment de país balear basat en la personalitat i l'aportació de cada illa. No es pot deixar que la idea de balearitat la monopolitzi un partit que, des de les institucions balears actuals que dirigeix, renuncia a ampliar les seves competències fins al màxim, i així renuncià als drets de la seva població actual, diferenciada culturalment, i als drets que comporta la nostra insularitat, que s'ha expressat històricament en l'existència d'un Estat propi. Des del segle XVI, el sentiment nacional insular no s'ha aturat de créixer, desapareguda la Corona d'Aragó, com demostra el fet que es restaurà la denominació Balears, perquè el nom de Regne de Mallorca s'identificà massa amb una de les Illes, i s'usà el nom de Palma Balearium, és a dir, Palma de les Balears, per referir-se a la seva capital.

D'altra banda, estic d'acord que el rebuig de la Festa del 31 de Desembre ha permès de reservar-la per a la celebració del dia de les Balears en una data que, ningú no ho discuteix, en certs aspectes pot no coincidir amb el lloable sentiment pacifista contemporani, però que és la que la història ha triat, com bé torna recordar Ginard, i que és un capital històric al qual no podem renunciar.

La reivindicació del seu caràcter modern i alhora històric ha de superar els enfrontaments seculars amb l'Islam, amb períodes de pirateria i esclaus en els dos bàndols, que va tenir com a conseqüència el nostre aïllament i l'esfondrament econòmic amb la fi del nostre paper de pont entre Europa i el Nord d'Àfrica, que ens havia enriquit tant comercialment. Per això, la retirada de la bandera musulmana de baix dels peus de l'almogàver del monument de Jaume I no és una qüestió simplement simbòlica.

Ens hem de sentir hereus, perquè no hi té dret ningú més, de l'herència cultural de les civilitzacions mallorquines anteriors a la nostra, com tots els països reivindiquen les civilitzacions anteriors, a tort i a dret, sovint amb identifications estrambòtiques. I com tots ells, ho hem de fer per reforçar la nostra personalitat cultural del nostre país, obert a la integració d'immigrants d'arreu.

Finalment, estic d'acord que sense la guerra del 1936, la Festa de l'Estendard hauria recobrat abans el seu protagonisme nacional, en contacte amb les expressions nacionals i l'avanç cap a l'autogovern dels altres països de la comunitat de nacions germanes de Catalunya i València.